

Lasten kuuleminen eduskunnan valiokuntatyössä

Esa Iivonen, johtava asiantuntija, MLL
Eduskunnan sivistysvaliokunta 22.10.2020

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

LAPSET ENSIN

Lapsen osallisuuden näkökulmia

- Lapsi aktiivisena toimijana ja oikeuksien haltijana
 - Vuorovaikutus lapsen kanssa
 - Lapsen oikeus saada tietoa
 - Lapsen oikeus ilmaista mielipiteitään ja näkemyksiään
 - Lapsen oikeus vaikuttaa
-
- Lapsen kuuleminen
 - Lapsen kuunteleminen
 - Lapsen kunnioittaminen

Lapsen osallisuus

- Osallisuus henkilökohtaisessa asiassa, oikeus vaikuttaa itseään koskevassa asiassa
- Osallisuus yhteisön jäsenenä, esim. päiväkotiryhmässä ja päiväkodissa tai koululuokassa ja koulussa
- Yhteiskunnallinen osallisuus, kuten kuntalaisena tai kansalaisena / Suomessa asuvana

Lasten osallisuuden tasoja

- Lapsia kuunnellaan
- Lapsia kannustetaan ilmaisemaan mielipiteitään
- Lasten näkemykset otetaan huomioon
- Lapset ovat mukana päätöksenteossa
- Lapset jakavat valtaa ja vastuuta päätöksenteossa
- Lapset ovat päättämässä sekä pohtivat, miten päätetty asia viedään käytäntöön
- Toimintaosallisuus: toiminta lähtee lasten ideoista, joiden pohjalta lapset päättävät, toteuttavat ja arvioivat

Lasten osallisuuden kannalta keskeisiä perusoikeussäännöksiä

- Kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen (perustuslain 2 §:n 2 mom.)
- Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja lasten tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti (PL:n 6 §:n 3 mom.)
- Julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. (PL:n 14 §:n 4 mom.)
- Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon. (PL 20 § 2 mom.)

Lasten osallisuuden kannalta keskeisiä ihmisoikeussäännöksiä, YK:n lapsen oikeuksien sopimus

- 12.1 artikla: lapsen oikeus ilmaista vapaasti näkemyksensä ja näkemysten huomioon ottaminen
- 12.2 artikla: lapsen kuuleminen lasta koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa
- *YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 12 lapsen oikeudesta tulla kuulluksi*

Lasten osallisuuden kannalta muita keskeisiä ihmisoikeussäännöksiä

- **Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva YK:n yleissopimuksen 25 artiklan a-kohta:** oikeus vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin
- **Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan YK:n yleissopimuksen 7 artiklan c-kohta:** naisten oikeus osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan
- **Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen 7.3 artikla:** lasten osallisuus, 12 artikla: yhdenvertaisuus lain edessä – tuettu päätöksenteko, 19 artikla: eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä, 29 artikla: osallistuminen poliittiseen ja julkiseen elämään, 20 artikla: henkilökohtainen liikkuminen

Lasten osallisuuden kannalta muita keskeisiä ihmisoikeussäännöksiä

- **Uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja** 15.3 artikla: vammaisten henkilöiden oikeus osallistua yhteiskunnalliseen elämään
- **Biolääketiedesopimus** 6 artikla: mm. alaikäisen suostumus terveyteen kohdistuvaan toimenpiteeseen)
- **Vähemmistöpuiteyleissopimus** 15 artikla: oikeus yhteiskunnalliseen osallistumiseen, 17.2 artikla: oikeus osallistua kansalaisjärjestöjen toimintaan

Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi ja otetuksi vakavasti

- Jokaisen lapsen oikeus tulla kuulluksi ja otetuksi vakavasti on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen perusarvoja.
- Lapsen oikeuksien komitea on määritellyt lapsen näkemysten kunnioittamisen (oikeus tulla kuulluksi) yhdeksi sopimuksen yleisperiaatteeksi.
- Muut yleisperiaatteet ovat oikeus syrjimättömyyteen, oikeus elämään ja kehittymiseen sekä lapsen edun ensisijaisuus.

Lapsen oikeus tulla kuulluksi – Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti

- YK:n lapsen oikeuksien komitea on antanut vuonna 2009 **yleiskommentin** eli tulkintaohjeen **lapsen oikeudesta tulla kuulluksi**.
- Lapsia tulee rohkaista muodostamaan mielipiteensä sekä luoda ympäristö, jossa lapsen voivat käyttää oikeuttaan tulla kuulluksi.
- Yleiskommentti:
https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37288006/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf/9daac47a-f69f-3258-be52-0d0e34380e69/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf?t=1465380818000

Lasten kuulemisen perusedellytykset (1)

YK:n lapsen oikeuksien komitea korostaa, että menettelyjen, joissa kuullaan lasta tai lapsia tai joihin osallistuu lapsi tai lapsia on oltava:

a) Avoimia ja informatiivisia

- Lapsille on annettava kattava, ymmärrettävää ja ikään sopivaa tietoa oikeudestaan ilmaista näkemyksiään ja oikeudestaan saada näkemyksensä otetuksi huomioon sekä tietoa, miten osallistuminen tapahtuu ja sen laajuudesta, tavoitteista ja vaikutuksista.

Lasten kuulemisen perusedellytykset (2)

b) Vapaaehtoisia

- Lapsia ei saa pakottaa ilmaisemaan näkemyksiään vastoin tahtoaan.

c) Kunnioittavia

- Lasten näkemyksiin on suhtauduttava kunnioittavasti.

d) Merkityksellisiä

- Lasten on saatava ilmaista näkemyksiään asioista, jotka ovat heille merkityksellisiä.

Lasten kuulemisen perusedellytykset (3)

e) Lapsille sopivia

- Osallistumisympäristö ja työskentelytavat tulee mukauttaa lasten valmiuksia vastaaviksi. Lasten iän ja kehittyvien valmiuksien mukaiset osallistumisen tavat ja osallistumisen tuki = lapsiystävällinen kuuleminen

f) Kaikille avoimia

- Kaikille lapsille tarjottava mahdollisuus osallistua. Lapset eivät ole yhteinen ryhmä ja kaikille on tarjottava mahdollisuus osallistua ilman minkäänlaista syrjintää.

Lasten kuulemisen perusedellytykset (4)

g) Koulutukseen perustuvia

- **Aikuisten kouluttaminen lasten osallistumisen edistämiseen:** Aikuisilla oltava valmiudet lasten osallistumiseen toteuttamiseen ja tukemiseen.
- **Lasten valmiuksien kehittäminen:** Lasten valmiuksien vahvistaminen ja tukeminen osallistumiseen

Lasten kuulemisen perusedellytykset (5)

h) Turvallisia ja mahdolliset riskit huomioivia

- Tietyissä tilanteissa lapsen mielipiteen ilmaisuun saattaa liittyä riskejä, kuten väkivallan uhkaa, myös emotionaalinen turvallisuus on huomioitava
- Lasten kuulemisesta/osallistumisesta ei saa aiheutua lapsille kielteisiä seurauksia.
- Lasten asianmukainen suojele mahdollisten riskitilanteiden varalta

Lasten kuulemisen perusedellytykset (6)

i) Vastuullisia

- **Seurantaan ja arviointiin sitoutuminen** on tärkeää.
- Lapille kerrottava, miten heidän näkemyksiään on tulkittu ja käytetty ja tarvittaessa heille on annettava mahdollisuus vaikuttaa havainnoista laadittuun analyysiin.
- Lapsilla on oikeus saada palautetta siitä, miten heidän osallistumisensa on vaikuttanut lopputulokseen.
- Lapsille on tarjottava tarvittaessa mahdollisuus osallistua seurantaan ja arviointiin.

Lasten kuulemisen perusedellytykset (6)

i) Vastuullisia

- **Seurantaan ja arviointiin sitoutuminen** on tärkeää.
- Lapille kerrottava, miten heidän näkemyksiään on tulkittu ja käytetty ja tarvittaessa heille on annettava mahdollisuus vaikuttaa havainnoista laadittuun analyysiin.
- Lapsilla on oikeus saada palautetta siitä, miten heidän osallistumisensa on vaikuttanut lopputulokseen.
- Lapsille on tarjottava tarvittaessa mahdollisuus osallistua seurantaan ja arviointiin.

Lasten kuuleminen on myös tärkeä osa lapsivaikutusten arviointia (LOS 3 ja 12 artikla)

- Lapsia koskevissa toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu (lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artikla).
- Lapsivaikutusten arvioinnilla selvitetään lasten edut.
- Lasten kuuleminen on tärkeä osa lapsivaikutusten arviointia.

Lapsen oikeus syrjimättömyyteen (LOS 2 art.)

- **Lapsen oikeudet tulee taata kaikille lapsille.** Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiansa ominaisuuksien perusteella
- Syrjinnän kieltö ei ole vain passiivinen velvollisuus, joka kieltää kaikenlaisen syrjinnän, vaan se **edellyttää aktiivisia toimenpiteitä eriarvoisuuden korjaamiseksi.**
- On huolehdittava lasten **yhdenvertaisesta osallistumismahdollisuudesta.** On otettava huomioon esim. vähemmistöihin kuuluvat lapset ja vammaiset lapset.

Lasten kuulemisten toteuttamisesta

- Kuulemisella oltava rakenteet
- Yhteistyö päiväkotien, koulujen ja nuorisotoimen kanssa
- Yhteistyö kansalaisjärjestöjen kanssa
- Yhteistyö lasten ja nuorten vaikuttajaryhmien, kuten lasten parlamenttien ja nuorisovaltuustojen kanssa
- Kuulemisen eettiset periaatteet ja toimintatavat
- Eri-ikäisten lasten huomioon ottaminen
- Erilaisessa tilanteessa olevien ja taustoista tulevien lasten kuuleminen

Lisätietoa (1)

- livonen, Esa – Pollari, Kirsi: Kansallisen lapsistrategian oikeudellinen perusta, Sosiaali- ja terveysministeriö, Raportteja ja muistioita 2020:20.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162242>

- ”Kuullaan, mutta ei kuunnella”: Lasten osallistumisoikeudet Suomessa. Arviointiraportti. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2020:10.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162085>

- Stenvall, Elina: Osallisuutta ja osallistumista - Osa 1: Osallisuuden lähtökohdat kansallisessa lapsistrategiassa. Sosiaali- ja terveysministeriö , Raportteja ja muistioita 2020:27.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162410>

Lisätietoa (2)

- Tiia Hipp ja Kati Palsanen (toim.): Lasten osallistumisen etiikka – Lapset ja nuoret palveluiden kehittäjinä. Lastensuojelun Keskusliitto 2014.

https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Lasten_osallistumisen_etiikka1.pdf

- Kirsi Pollari ja Virve Toivonen (toim.): Vammaisen lapsen näkemysten selvittäminen - Opas sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille. Lastensuojeluliitto Keskusliitto 2016.

<https://lskl.e-julkaisu.com/vammaisen-lapsen-nakemysten-selvittaminen/>

Lisätietoa (3)

- YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit <https://lapsiasia.fi/yleiskommentit>, erityisesti yleiskommentti nro 12 (2009) Lapsen oikeus tulla kuulluksi.
- Children Human Rights Defenders: The views, perspectives and recommendations of children across the world, 2018. https://www.childrightsconnect.org/wp-content/uploads/2018/09/DGD-REPORT_WEB_en_def_web.pdf
- Recommendation CM/Rec(2012)2 of the Committee of Ministers to member States on the participation of children and young people under the age of 18. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805cb0ca
- Laura Lundyn malli lasten osallistumiseen: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/lundy_model_of_participation.pdf

Kiitos mielenkiinnosta!

Twitter @MLL_fi

Twitter @Esalivonen